

TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARETİN SERBESTLEŞMESİ VE YOKSULLAŞTIRAN BÜYÜME (1989 – 2004)

İsmet ATEŞ*
Aziz BOSTAN*

ÖZET

Bu çalışmada 1989- 2004 yılları arasında Türkiye dış ticaretinin gelişimi ele alınmıştır. Bu dönemde Türkiye’de uygulanan ihracata dayalı büyüme politikalarının ticaret hadleri üzerindeki etkilerinin yoksullaştıran bir büyüme (immiserizing growth) yaratıp yaratmadığı bu çalışmada analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda döviz kurunu belirlemenin politika değişkeni olarak ticaret hadleri üzerinde etkili olmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca kişi başına reel gayri safi yurtiçi hasıla ve ticaret hadleri arasında en az bir eş bütünleşme tespit edilmiştir. İlişkinin yönü negatiftir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye’nin dış ticareti, yoksullaştıran büyüme, eş bütünleşme testi

Liberalization of Turkey’s Foreign Trade and Immiserizing Growth (1989-2004)

ABSTRACT

In this study, the development of Turkey's foreign trade between 1989 and 2004 is considered. it's analyzed if export-led economic growth policies applied in Turkey on terms of trade create an immiserizing growth or not during this period. As a result of this research, it's found that determining the value of the foreign Exchange to be a politics variable doesn't have an effect on terms of trade. It is also found out that there is at least one cointegration between real gross national product per capita and terms of trade. The direction of the relation is negative.

Key Words: Turkey’s foreign trade, immiserizing growth, Co-integration test

Giriş

“Türkiye’de 1980 yılında alınan “24 Ocak Kararları”, Türkiye’nin kronikleşmiş dış borçlarını finanse edebilmek ve ekonomik büyümesini ihracat artışı kanalıyla gerçekleştirmek amacıyla alınmıştı. Ulusal paranın döviz cinsinden değerinin düşük tutulması ve yurt içi tüketime yönelmiş arzın yurt dışına kaydırılması, günümüzde ihracatı artırmak için sıkça başvurulan yöntemlerden ikisidir. Bu yöntemlerin, gerçekten beklenen faydayı sağlayıp sağlamadığı ise uygulamada tartışma konusudur.

Türkiye ekonomisinde 1980 sonrası dönemde en önemli değişimler dış ekonomik ilişkiler alanında gerçekleşmiştir. Bu değişimlerden en önemlileri; dış ticaret işlemlerinde serbestleşme ve bu doğrultuda ekonominin dışa açılmasıdır.

Dış ticaretin liberalleşmesi iki açıdan önemlidir. Bunlardan birincisi, ekonominin belirli bir süreç içinde dış rekabete açılmasıdır. İthalatın serbestleşmesi, yabancı ürünlerin iç pazara girmesini ve uluslararası rekabet baskısının bu pazarlara taşınmasını, ihracatın özendirilmesini ve yerli ürünlerin

* Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, İktisat Bölümü.

Türkiye’de Dış Ticaretin Serbestleşmesi ve Yoksullaştırıcı Büyüme (1989- 2004)

dış pazarda rakipleriyle rekabete girmesini sağlayacaktır. Dış ticarete liberalleşmenin ikinci yönü ise, gelenekselleşmiş sanayi stratejisinden uzaklaşılmasıdır.

“24 Ocak 1980 kararları” ile “İhracata Yönelik Büyüme” modelini benimseyen Türkiye, bu politikanın uygulama bulmasıyla, hem ihracat hem de ithalat yapısında önemli değişimleri de yaşamaya başlamıştır.

Günümüzde küreselleşmenin ulaşılmış olduğu boyutlar elbette dışa kapalı bir ekonomik sistemi kabul edilebilir olmaktan çıkarmıştır. Sadece ulusal denilebilecek üretim biçimleri giderek azalmaktadır. Çünkü bir çok malın bir çok bileşeni artık uluslararası uzmanlaşma nedeniyle dünyanın bir çok farklı bölgesinde üretilir hale gelmiştir. Bu anlamda politika olarak dışa kapalı bir ekonomik sistemin önerilmesi de söz konusu değildir. İhracatın Türkiye gibi genelde teknoloji yoğun mallardan oluşmadığı ülkelerde nispeten dışa kapalı sayılabilecek bir dönemden, dışa açık bir döneme geçilmesi, uygulamada elbette bazı sorunları doğurmuştur. Yıllardır gümrük duvarları arkasında korunan ve eski teknolojilerle üretim yapan ithal ikameci bir ekonominin, küreselleşen dünyanın uluslararası sermayesi ile rekabet edebilmesi hemen mümkün olamamıştır.

Bir ülkenin uluslararası ticaretten beklenen yararı elde edebilmesi için yurtdışına sattığı ve yurtdışından satın aldığı malların fiyatları ve miktarları arasında bir yakınlık olmalıdır. Aksi takdirde sattıklarının nispeten değersiz, satın aldıklarının sürekli olarak değerli olması, dış ticaret hadlerinin o ülke aleyhine gelişmesine neden olacaktır.

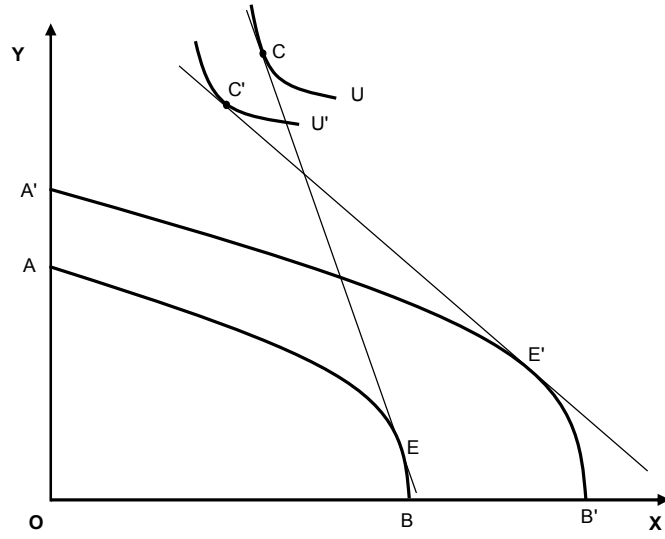
Yoksullaştırıcı Büyüme

Birçok iktisatçı, dış ticaretin serbestleştirilmesi ile ekonomik gelişme arasında sıkı bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Bazı iktisatçılar görece olarak daha fakir ülkelerdeki ekonomik büyümenin gerçekte onların aleyhine sonuç vereceğini iddia etmektedirler. Ayrıca ihracata dayalı büyümeyi tercih eden gelişmekte olan ülkelerin, bu yolla ekonomik olarak büyüyerek dış ticaret hadlerinin, eskiden sahip oldukları konumdan daha da kötü bir duruma gelmesine sebep olabileceğini de ileri sürmektedirler. Bu durum iktisatçılar arasında yoksullaştırıcı büyüme (*immiserizing growth*) durumu diye bilinmektedir (Krugman ve Obstfeld, 1997: 12).

Ekonomik büyümenin dış ticaret hadlerini bozması nedeniyle ülkenin zarara uğratılmasını ilk gözlemleyen iktisatçı Edgeworth’tır. 1958 yılında Bhagwati yoksullaştırıcı büyümenin kuramsal temellerini geliştirmiş ve Edgeworth tarafından ortaya atılan, dış ticaretteki artışın dış ticaret hadleri üzerindeki olumsuz etkisini görünür olarak ortaya koymuştur. Bunu takiben Johnson yaptığı çalışmada, dış ticaret hadlerindeki yükselmenin iktisadi büyüme üzerinde olumsuz etki yaptığını ortaya koymuştur. İzleyen yıllarda Bhagwati, yoksullaştırıcı büyümenin gerçekte bir bozulmanın sonucu olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, açık bir ekonomideki bozulma, ticaret

hadlerindeki iyileşme ortamında bile mümkün olabilmektedir. Bu iddianın tersine Melvin, yoksullaştırıcı büyümenin, bozulmanın bulunmadığı bir ortamda dahi ortaya çıkabileceğini iddia etmiştir. Son dönemde, yoksullaştırıcı büyüme konusunda yapılan bir diğer çalışma ise Neary'nin çalışmasıdır. Bu çalışmada Neary, dış ticaretteki serbestleşme ve ekonomik büyümenin refah etkilerini sorgulamaktadır (Erk, Ateş v.d., 1999:2).

Teorik çerçevesi yukarıdaki gibi ifade edilen yoksullaştırıcı büyüme kavramı aşağıdaki Şekil 1'de grafik olarak ortaya konmuştur.

Şekil 1: Yoksullaştırıcı Büyüme

Kaynak: Bhagwati, J.N. (1958) "Immiserizing Growth: A Geometric Note", *Review of Economic Studies* s. 2.

Şekil 1'de AB ve A'B' sırasıyla büyüme öncesi ve büyüme sonrası üretim olanakları eğrileridir. E, C ve U harfleri görece olarak büyümeden önce sırasıyla, üretim, tüketim ve refah seviyelerini göstermektedir. Büyümeden sonra üretim, tüketim ve refah seviyelerini ise E', C' ve U' noktaları göstermektedir. Ticaret hadleri EC'den E'C' durumuna gelmiştir ve kötüleşmiştir ve refah ise U noktasından U' noktasına gerilemiştir. Bu durum yoksullaştırıcı büyüme kavramı olarak açıklanmaktadır (Bhagwati, 1958: 2).

Yoksullaştırıcı büyümenin gerçek hayatta pek de sık rastlanmayan bir durum olduğu bazı iktisatçılar tarafından dile getirilmiştir. Ne var ki teori her zaman gerçeği yansıtmasa da en azından bazı ülkeler ve bazı dönemler için gerçek olabilir. Giderek daha fazla dış ticarete açılmasına karşın dış ticaret hadleri zaman içinde bir ülkenin aleyhine gelişebilir. Bu çalışma Türkiye'de

Türkiye’de Dış Ticaretin Serbestleşmesi ve Yoksullaştırıcı Büyüme (1989- 2004)

1989 sonrası dönemde böyle bir yoksullaştırıcı büyüme olup olmadığını incelemektedir.

Yoksullaştırıcı büyümenin bir A ülkesinde söz konusu olabilmesi için altı kritik durum mevcuttur (Başkonuş, 1991: 23). Bunlar:

- i.* Her hangi bir A ülkesinin incelenmesi söz konusu olsun. Bu ülkede gelişme, ihracat malları üretiminde olsun. Bu durumda ihracat malı arzında büyümeye dayalı büyük bir artış olacaktır. Bu, ticaret hadlerinde bozulma demektir. İhracat ağırlıklı büyüme çok gerekli olmadığı halde, ihracat sektöründe gelişme dış ticaret hadlerini bozuyor.
- ii.* A ülkesinin ihracat edilebilir malları için (örneğin çelik) B ülkesinin ithalat talep esnekliği çok düşük olmalıdır.
- iii.* A ülkesi dış ticarete çok fazla bağımlı olmalıdır.
- iv.* A ülkesinin teknolojik gelişimi nisbeten küçük olmalı. Eğer teknolojik gelişme çok geniş olursa bu üretim olanakları eğrisini, büyümeden önce oluşan sosyal kayıtsızlık eğrisine teğet olana kadar iter.
- v.* A ülkesi büyük bir ülke olmalıdır. Serbest ticaret altında büyüyen ülke eğer dünya pazarında ticaret hadleri üzerinde etkili olabilecek önemdeyse yoksullaştırıcı büyüme olur.
- vi.* A ülkesi optimal bir gümrük politikası peşinde olmalıdır. Bu takdirde, teknolojik gelişim her zaman A ülkesine sosyal refah artışı getirecektir. İster optimal politika peşinde koşmayan bir büyük ülke olsun isterse de optimal gümrük politikası şanssız olan küçük bir ülke olsun “dış bozukluklar” mutlaka yoksullaştırıcı getirecektir. Yine “iç ekonomik bozukluklar” da yoksullaştırıcı büyümeyi artıracaktır.

1989- 2004 Döneminde Türkiye Dış Ticaretinin “Yoksullaştırıcı Büyüme” Perspektifinde Değerlendirilmesi ve Analizi

Türkiye dış ticaretinin yoksullaştırıcı büyüme perspektifinde analizi yapılmadan önce, ülkede sıkça kullanılan döviz kuru politikası ile dış ticaret hadleri arasında bir eş bütünleşme olup olmadığına bakmakta yarar vardır. Yaklaşan her krizden önce krizleri engelleyebilmek amacıyla ya da krizden sonra; krizin etkilerini yumuşatmak için döviz kurları 1980’li yılların başlarından 2001 yılına kadar tam dalgalı kur olarak yönetilmemiştir. Döviz kurunu belirlemekten beklenen ilk ve en önemli fayda, ulusal paranın değerini yabancı paralar karşısında düşürerek Türkiye’nin ihracatını artırabilmek; böylelikle kriz dönemlerinde sıkça gördüğümüz aşırı dış ticaret açıklarını kontrol altına alabilmektir. Fakat bu politikanın yukarıdaki sonucu

yaratabilmesi için döviz kuru politikası ile ticaret hadleri arasında bir ilişkinin var olması gerekir.

Döviz kurları ve dış ticaret hadleri arasındaki nedenselliğin yönü literatürde hala tartışma konusudur. Bu konuyu açıklayan iki alternatif yaklaşım vardır. Birinci yaklaşım olan Standart teori, nedenselliğin ticaret hadlerindeki değişimlerden reel döviz kurlarına doğru olduğunu ileri sürer. Bu yaklaşıma göre, ticaret hadlerindeki bir iyileşme, dışarıdan içeriye doğru bir gelir transferine neden olacağından yurtdışı fiyat düzeyine göre yurtiçi fiyat düzeyinde bir yükselmeye yol açacaktır. Yansıma (pass through) olarak isimlendirilen diğer yaklaşım, döviz kurlarındaki değişimlerden ticaret hadlerine doğru ters yönlü nedensel bir ilişkinin varlığına işaret eder (Zengin, 2001: 27).

Bu çalışma kapsamında yansıma olarak adlandırılan yaklaşımın, Türkiye’de gerçekleşip gerçekleşmediği analize tabi tutulmuştur. Yoksullaştıran büyüme analizinde kullandığımız serilerden birisi olan dış ticaret hadlerinin, bu sayede reel döviz kuru politikalarından etkilenip etkilenmediği de anlaşılmış olacaktır.

Dış ticaret dengesini iyileştirmek amacıyla düşük değerlenmiş kur politikası izlenen dönemlerde yabancı para birimi ile ifade edilen ithalat fiyatlarının düşmesi bu politikanın ithalat üzerindeki olumsuz etkilerini ihracat fiyatlarının düşmesi de ihracat üzerindeki olumlu etkilerini azaltacaktır. Böylece, düşük değerlenme ile ihracat açısından sağlanan fiyat avantajının bir kısmı ya da tamamı tekrar kaybedilirken, ithalat açısından ise dış piyasalar tarafından kaybedilen fiyat avantajının bir kısmı ya da tamamı tekrar kazanılacaktır (Zengin, 2001: 27).

Aşırı değerlenmiş kur politikası sonucunda ise yukarıdaki durumun tam tersi gerçekleşir. Reel döviz kurları ile dış ticaret hadleri arasında ters yönlü nedensel bir ilişkinin olup olmaması, dış ticaretin karlılığı üzerinde belirleyici olacaktır. Bu durumun varlığı ya da yokluğu dış ticaret hadleri ile gelir arasındaki ilişkiyi de etkileyecektir. Bu nedenle bu çalışmada inceleme konusuna dahil edilmiştir.

Yukarıda açıklandığı gibi yoksullaştıran büyümenin bir ülkede varlığının araştırılması koşullarından biri de ülkenin ihraç ettiği malların sofistike olmayan mallar olması, uluslararası fiyatları etkileyememe, ihracat için yüksek düzeyde ithal girdiye bağımlılık gibi ölçütler mevcuttur. Bu açılardan Türkiye ele alındığında modelin denenmesi son derece elverişlidir. Dış borç ödemelerinde karşılaşılan güçlükleri, döviz rezervlerini yükseltmekte bulan ekonomi yönetimleri bunu sağlamak için ihracatı artırmaya karar verdi. Bunu sağlamak için kısa zamanda ülke arzını artırmak mümkün olmadığı için iç talep dış pazarlara kanalize edildi. Elbette belirli miktarlarda döviz kazançları sağlanmıştır ancak bu iç talebin kısılması pahasına olmuştur.

Türkiye’de Dış Ticaretin Serbestleşmesi ve Yoksullaştıran Büyüme (1989- 2004)

Başkonuş’un 1995 yılında yoksullaştıran büyüme açısından Türkiye ve Almanya arasındaki dış ticaret ilişkilerini incelediği çalışmasında bulduğu sonuçlar oldukça dikkat çekicidir. Başkonuş bu durumu şöyle ifade etmiştir.

“Fakirleştiren büyüme teorisini sınamak için kurulan modelde ülkelerden biri Türkiye diğeri ise Türkiye’nin dış ticaretinde önemli olan bir ülke olmalıdır. Türkiye’nin ticaret yaptığı ülkeler sıralamasında Almanya’nın ayrı bir yeri vardır. Ancak yapılan istatistiksel testler Almanya ile Türkiye arasında yapılan mal bazındaki analizleri reddetmiştir.” Başkonuş, Türkiye’nin Almanya ile olan ticaretinin miktar bazında incelendiğinde Türkiye aleyhine yoksullaştıran bir büyüme yarattığını ifade etmiştir.

Model ve Veri Seti:

Dış ticaret hadleri ve reel döviz kuru serileri arasında etkileşimlerin ampirik olarak test edilmesinde Johansen eş bütünleşme testi kullanılmıştır. Dış ticaret hadleri ile reel döviz kuru arasında ilişkinin var olup olmadığı birinci eş bütünleşme testi ile (E1); reel kişi başına GSYH büyüme oranları ile ticaret hadleri arasındaki ilişkinin var olup olmadığını ise ikinci eş bütünleşme testi ile incelenmiştir (E2). Analizde kullanılan veriler; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Veri Dağıtım Sisteminden ve Uluslararası Para Fonu Yıllıklarından elde edilmiştir.

Çalışmada kullanılan veriler birim kök içeren zaman serileridir. Bu nedenle yoksullaştıran büyüme modelinin Türkiye üzerinde denenmesi ve reel döviz kuru (RDK) ve ticaret hadleri (TT) arasındaki ilişkinin sınanması Johansen (1988,1991) ve Johansen Juselius (1990, 1992) tarafından geliştirilen (Dülger ve Cin, 2002: 48) eş bütünleşme yöntemi çerçevesinde olanaklıdır. Bu çalışmada test edilen eş bütünleşme ilişkilerinin her ikisinde de (E1 ve E2) önce seviye değerleri kullanılmış ancak durağanlığı sağlamak için birincil farkları alınmıştır.

Test edilen modellerinin ana kalıbı aşağıdaki biçimdedir.

$$g_t = a(L)g_{t-1} + b(L)(P_x/P_m) + \varepsilon_{t1} \quad (1)$$

Bu modelde;

g_t = Kişi başına reel GSYH büyüme oranı

P_x =İhracat fiyat

P_m =İthalat fiyatı

$a(L)$ ve $b(L)$ = Gecikme işlemcileridir.

Her iki Johansen eş bütünleşme testinde kullanılan değişkenler “1989:1 – 2004:3” dönemini kapsamaktadır. Gecikme uzunluğunda Akaike bilgi kriteri kullanılmıştır. Bu yüzden sistem için gecikme uzunluğu E1 ve E2 için iki olarak kullanılmıştır. Büyüme ve ticaret hadleri arasındaki ilişkinin test edilmesinde ise dört gecikme uzunluğu da denenmiştir.

Analiz Bulguları:

Her iki durum için de sistemde yer alan serilerin hem ayrı ayrı hem de birlikte zaman serisi özellikleri Augmented Dickey Fuller (ADF) testi ile incelenmiştir. Bu incelemelerin sonuçları Çizelge 1’de görülmektedir.

Çizelge 1: Dickey-Fuller Testleri (1989:1- 2004:3)

	Sabit ve Trend yok	Sabit terimli	Sabit terim + Trend
TT	-0.187 (0.61)	-2.13 (0.23)	-3.55 (0.04)
RDK	0.28(076)	-2.62(0.09)	-3.30(0.07)
Buyme	-8.35(0.001)	-8.30(0.001)	-8.22(0.001)

Dickey Fuller testinden elde edilen ve Çizelge 1’de gösterilen sonuçlara göre durağan olmayan değişkenlerden oluşan sistemin durağan hale getirilmesi için Çizelge 2’de görülen genişletilmiş Dickey-Fuller (DF) testleri yapılarak durağanlık sağlanmıştır. Çizelge 2’de genişletilmiş Augmented Dickey-Fuller Testlerinin sonuçları görülmektedir.

Çizelge 2 : Genişletilmiş (Augmented) Dickey-Fuller Testleri (1989:1-2004:3)

	Sabit ve Trend yok	Sabit terimli	Sabit terim + Trend
TT	-0.21(0.60)	-1.65(0.44)	-2.79(0.20)
RDK	0.36(0.78)	-2.06(0.25)	-2.95(0.15)
Buyme	-4.75(0.001)	-4.72(0.001)	-4.67(0.002)
DFTT	-5.43(0.001)	-5.38(0.001)	-5.41(0.002)
DFRDK	-5.08(0.001)	5.08(0.001)	-5.06(0.001)
DFBuyme	-8.38(0.001)	-8.31(0.001)	-8.28(0.001)

Akaike Bilgi Kriterine göre gecikme uzunlukları test sonuçlarına göre iki olarak alınmıştır. Mevsimsellik nedeniyle gecikme uzunluğu olarak dört denenmiştir.

Kritik değerler MacKinnon(1996) ’dan alınmıştır.

Değişkenler arasında bir eş bütünleşme olup olmadığı Johansen – Juselius tekniği yardımıyla incelenmiştir. Analizin sonuçları aşağıda verilmiştir.

Analiz Sonuçları:

Bu çalışmada dış ticaret hadleri (TT) ile reel döviz kuru (RDK) arasında bir eş bütünleşmenin (co-integration) varlığı bulunamamıştır. Sonuç olarak bu durum, döviz kuru politikasının dış ticaret dengesizliklerini gidermekte etkisiz bir araç olduğunu göstermektedir. Çizelge 3’den görüleceği gibi reel döviz kuru ile dış ticaret hadleri arasında bir eş bütünleşme tespit edilmemiştir. Bu nedenle yukarıda da açıklandığı gibi bu iki değişken arasında doğrusal bir ilişki yoktur

Çizelge 3: Johansen Eş Bütünleşme Testi (RDK, TT)

Test İstatistikleri	Vektor sayıları			
	r=0		r≤1	
	İstatistik değeri	Kritik değer	İstatistik değeri	Kritik değer
Maksimum özdeğer	9.85(0.22)	14.26	1.03(0.30)	3.84
İz	10.89(0.21)	15.49	1.03(0.30)	3.84

Reel döviz kuru ile dış ticaret hadleri arasında eş bütünleşme ilişkisinin olmadığı Çekerol ve Gürbüz Tarafından tespit edilmiştir (Çekerol ve Gürbüz,2003:1). Benzer bir sonuç Zengin (2001) tarafından da bulunmuştur. Literatürde, az sayıda varolan çalışmaların büyük oranda ulaştığı sonuç bir döviz kuru sisteminin seçimi veya döviz kurunun yeniden düzenlenmesinin dış ticaret hadleri üzerinde bir etkisinin olmadığı şeklindedir. Bu durum yıllardır çeşitli dönemlerde uygulanmış olan reel döviz kuru politikalarının etkin olmadığına bir göstergesidir.

Büyüme ile dış ticaret hadleri arasındaki ilişkiyi incelediğimiz eş bütünleşme testlerinde, iki dönem gecikme için iki; dört dönem gecikme için ise en az bir eş bütünleşme tespit edilmiştir. Sonuç olarak mevsimsellik nedeniyle gecikme uzunluğu olarak dört kullanılmıştır.

Çizelge 4: Johansen Eş Bütünleşme testi (BÜYÜME, TT)

Test İstatistikleri	Vektor sayıları			
	r=0		r≤1	
	İst değeri	k.d	İst değeri	k.d
Maksimum özdeğer	12,42(0.09)	14.26	3.66	3.84 (0.05)
İz	16,09(0.04)*	15.49	3.66	3.84 (0.05)

Çizelge 4’de ise büyüme ile ilgili eş bütünleşme tespit edilmiştir ve ilişki negatif yönlüdür. Anlamlılık seviyesi yeterli olmasa da sistemin karakteristik kökleri sınırlar dahilinde olduğu için büyümenin ticaret hadlerini negatif etkilediği söylenebilir. Eş bütünleşme katsayıları normalleştirildiğinde aşağıdaki gibi bir denklemle ifade edilebilir.

$$\text{Büyüme} = -0,009\text{TT}$$

Eş bütünleşmenin anlamlılık seviyesinin yeterli olmayışı yoksullaştırıcı büyüme gerçekleşmiştir şeklinde bir kesin yargıya varmamızı zorlarsa da negatif ilişki Türkiye’de ilişkinin yönünü göstermesi bakımından yararlıdır. Bu yapı yoksullaştırıcı büyümenin gerçekleştiğini işaret etmektedir.

Sonuç

Bilindiği gibi 24 Ocak kararlarıyla Türkiye’nin ekonomik yapısı, önceki dönemlere göre, bir değişim ve serbestleşme trendine girmiştir. Bu değişim, beraberinde birçok mal ve hizmetin ülkeye kolaylıkla ithal edilebilmesini sağlamıştır. İhracatı artıracak çeşitli önlemler alınmasına rağmen ihracattaki

artış ithalattaki artışı karşılayacak düzeye erişememiştir. Bu durum, mevcut dış ticaret açıklarının daha da büyümesine neden oldu. Dış ticaret açıklarını iyileştirmek için uygulanan politikalar istenen sonucu vermedi. Özellikle, son zamanlarda üzerinde çokça konuşulan konulardan biri haline gelen dış ticaret dengesinin sürekli açıklar vermesi, ekonomik hayatın işleyişini de çoğu zaman olumsuz etkilemiştir. Dış ticaret açıklarını finanse etmek için alınmak zorunda kalınan yüksek faizli borçlar, ekonominin etkin bir şekilde işlenmesini daha da zorlaştırmıştır.

Dış ticaret açıklarını iyileştirmekte kullanılan politikalardan birisi de, ulusal paranın değerini yabancı paralar karşısında düşürmek yani sürekli yüksek döviz kuru politikası uygulamaktır (buna “örtülü devalüasyon” da denilebilir). Yüksek döviz kuru politikası uygulanarak ulusal paranın değeri düşürülüyordu. Bu durum ihracatı çekici hale getirirken ithalatı pahalılaştırıyordu. “Örtülü devalüasyonlar” sonrasında oluşan bu yeni dinamik, ihracattan elde edilen döviz gelirlerini artırıp, ithalattan meydana gelen döviz kayıplarını azaltarak dış ticaret dengesini iyileştirilmesi sağlanmaya çalışılıyordu. Fakat durum, aslında tam olarak bu şekilde sonuçlanmıyordu. Ayrıca ticaret hadlerinin süreklilik arzeden bir düşüş trendi içinde oluşu dış ticaretten beklenen faydanın elde edilememesine yol açmıştır. Yapılan analizlerde kişi başına GSYH da meydana gelen büyümenin dış ticaret hadlerine bozduğu anlaşılmıştır. Bu durum ticaret hadlerinin iyileştirilmesi için gerekli politikaların üretilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Özellikle son yıllarda otomotiv sektöründe meydana gelen büyük ihracat artışı Türkiye’ye ekonomik olarak büyük kazançlar sağlarken üzerinde yoğunlaşılması gereken sektörlerle de işaret etmektedir.

Bu çalışmada 1989- 2004 döneminde uygulanan sürekli yüksek döviz kuru politikalarının ülkenin dış ticaret hadlerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma döneminde çok güçlü olmasa da yoksullaştırıcı bir büyüme gözlenmiştir.

Uygulanan sürekli yükselen döviz kuru politikalarının yarattığı kısa dönem ve uzun dönem etkileri genellikle Türkiye’nin daha fazla ihracat yapabilmesi için daha fazla ulusal kaynağını kullanması zorunluluğunu yaratmıştır. 2001 krizinden sonra Türkiye ekonomisi ciddi anlamda iyileşmeye başlamıştır. Türkiye 2004 yılında, tarihinin en yüksek ihracat rakamlarına ulaşırken dış ticaret hadleri de 103,3 seviyelerine kadar çıkmıştır. Bu elbette gidişat açısından önemli ve olumlu bir göstergedir. Bu sürecin uzun soluklu olup olmayacağı uygulanacak politikalara bağlı olarak zaman içinde ortaya çıkacaktır

KAYNAKLAR

- BAŞKONUŞ. T.. 1995. Türkiye-Almanya Dış Ticaret İlişkilerinin Fakirleştiren Büyüme açısından Ekonometrik Analizi. TC. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. 73s.
- BHAGWATI. J.N.. 1988 Writings on International Economics. Edt: V. N. Balasubramanyam. Oxford University Press. Oxford. 628s.
- BHAGWATI. J.N.. A. PANAGARIYA.. T.N. SRİNIVASAN. 1998. Lectures on International Trade. The MIT Press. Massachusetts. 592s.
- BHAGWATI. J.N. 1958 “Immiserizing Growth: A Geometric Note”. Review of Economic Studies. 25. 201-205 s.
- ÇEKEROL. K.. ve H. GÜRBÜZ, 2003. “Reel Döviz Kuru Değişimleri ile Sektörel Dış Ticaret Fiyatları Arasındaki Uzun Dönem İlişki”. ODTÜ Ekonomi Kongresi, Ankara
- DÜLGER. F.. Ve M.F.CİN.. 2002.Türkiye’de Döviz Kuru Dinamiklerinin Belirlenmesinde Parasalcı Yaklaşım ve Eş Bütünleşme Yöntemiyle Sınama. ODTU Gelişme Dergisi 29 s:47-68
- ELLSWORTH. P.T. ve J. C. LEİTH.. 1996 The International Economy. Macmilan Publishing Co.Inc.New York. 476s.
- ERK. N. ATEŞ. S. Ve T. DİREKÇİ. 1999. “Gümrük Birliği Sonrası Türkiye Dış Ticaretine Yoksullaştıran Büyüme Hipotezi Çerçevesinde Bakış: Zaman Serisi Analizi.” Uluslararası ODTÜ Ekonomi KongresiIII. Ankara
- <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>. 12.04.2005
- <http://www.hnb.hr/dub-konf/8-konferenciija-radovi/oskooee-domac.pdf>
11.04.2005
- <http://www.imf.org> 15.06.2005
- KRUGMAN. P. R.. O. MAURİCE.. 1991. International Economics. Theory and Policy. Second Edition. Harper Collins Publishers.
- ZENGİN. A.. 2001. “Reel Döviz Kuru Hareketleri ve Dış Ticaret Fiyatları (Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bulgular)”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2s:27-41.